

AVRUPA VATANDAŞLARI GİRİŞİMİNİN DEMOKRASİ SINAVI VE UYGULAMA İNCELEMELERİ**Mehlika Özlem ULTAN*****ÖZ**

Avrupa Birliği son zamanlarda sıklıkla tartışılan demokrasi açığı sorununu azaltmak için bazı projeler üzerinde çalışmaktadır. Bu çalışmalardan en önemlisi ise Avrupa Vatandaşları Girişimi olarak görülmektedir. Sistem Nisan 2012 tarihinden beri işlemekte, ancak Avrupa Birliği'nin demokrasi açığı sorununu ne derece çözdüğünü anlamak kolay olmamaktadır. Bu çalışmanın en önemli amaçlarından biri, Avrupa Vatandaşları Girişimi sisteminin etkinliği ve verimliliğini sorgulamak olarak belirlenmiştir. Bu doğrultuda, şu an imza aşamasında olan girişimlere değinildikten sonra, daha önce başarılı kabul edilen girişimlerin durumları analiz edilecektir. Konu ile ilgili çalışmaların sadece Avrupa Vatandaşları Girişimi sisteminin önemine vurgu yaptıkları, ancak hiçbir çalışmanın girişimlerin sonuçlarına değinmediği anlaşılmıştır. Bu sebeple çalışmanın konu ile ilgili eksik ve tartışmalı yönleri gözler önüne sereceği düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Demokrasi Açığı, Avrupa Vatandaşları Girişimi, 1 Milyon İmza, Karar Alma Mekanizması

**DEMOCRACY EXAMINATION OF THE EUROPEAN CITIZENS' INITIATIVE AND ANALYSIS OF APPLICATIONS
ABSTRACT**

The European Union has recently been working on projects which aim to reduce the debated issue of democracy deficit. The most important of these studies is seen as the European Citizens' Initiative. The system has been in operation since April 2012, but it is not easy to understand how much the European Union has been able to solve the issue of democracy deficit. One of the most important objectives of this study was to question the effectiveness and efficiency of the European Citizens' Initiative system. In this respect, the circumstances of initiatives that were previously considered successful will be analyzed, after addressing the initiatives that are now in the signature phase. It has been understood that the work on the subject merely emphasized the importance of the European Citizens' Initiative system, but that none of the employees referred to the outcomes of the initiatives. For this reason, it is considered that the study will reveal the incomplete and controversial aspects of the subject.

* Yrd.Doç.Dr., Kocaeli Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, e-posta: ozlemultan@gmail.com

Key Words: Democracy Deficit, European Citizens' Initiative, 1 Million Signature, Decision Making Mechanism

1. Giriş

Avrupa Birliği, Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu olarak kurulduğu 1950'li yıllardan bu yana dinamik bir yapı sergilemiş ve hem hukuksal hem de yapısal anlamda birçok değişim geçirmiştir. Birliğin yetkileri kapsamında yapılan değişiklikler ise bazı durumlarda uluslar üstü nitelikte kararlar alınmasına, paylaşılan yetkilerin ön planda olduğu durumlarda ise ulusal hukukların sürece dâhil edilmesine imkân tanımaktadır. Avrupa Birliği kurumsal açıdan birçok gelişim ve değişim sergileyerek, ortak politikalar geliştirerek varlığını sürdürmeye devam etmektedir. Bu süreçte Avrupa Birliği üyesi vatandaşların kendilerini Birliğin bir parçası hissetmeleri adına "Avrupa Vatandaşlığı" kavramı ön plana çıkarılmış ve "Avrupalılık" fikri yaygınlaşmaya başlamıştır. Avrupa vatandaşlarının Birliğin kurumsal yönüne daha da yakınlaşması düşüncesi, "Avrupa Vatandaşları Girişimi" isimli hareketin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Bu durumun, vatandaşları Birliğin kurumsal yapısına ve karar alma sürecine dâhil etmesinin yanı sıra, Birliğin son zamanlarda sıklıkla tartışılır hale gelen 'demokrasi açığı' sorununu da hafifleteceği düşünülmektedir.

Bu çalışma kapsamında, Avrupa Vatandaşları Girişimi'nin yapısı, işleyişi ve uygulamaları değerlendirilecektir. Ancak çalışmanın en önemli amacının, Avrupa Vatandaşları Girişimi'nin Avrupa Birliği üye ülke vatandaşlarının Birliğin işleyişine ne derece katıldıkları ve demokrasi açığını kapatmada başarılı olup olmadığının incelenmesi olduğu düşünülmektedir. Bu doğrultuda öncelikle Avrupa Vatandaşları Girişimi hakkında genel bilgiler verilecek ve uygulamada ortaya çıkan sonuçlar analiz edilecektir.

2. Avrupa Vatandaşları Girişimi

Avrupa Vatandaşları Girişimi, Avrupa Birliği'nde vatandaşların demokratik katılım hakkının daha fazla ve daha etkin kullanılabilmesi adına geliştirilen bir hareket olarak değerlendirilmektedir. Avrupa Vatandaşları Girişimi, en az 7 farklı Avrupa Birliği üyesi ülkeden 1 milyon Avrupa vatandaşının, Avrupa Komisyonu'na belli bir konu hakkında yasa teklifi sunabilmesine yönelik imza vermesi ve böylece yasama sürecine katılabilmesi anlamına gelmektedir. Girişim, aynı zamanda Avrupa Komisyonu'nun

yasama teklifi hazırlaması için yapılan bir davet olarak da nitelendirilebilmektedir.¹

Avrupa vatandaşlarına verilen bu hakkın katılımcı demokrasiyi teşvik edeceği, aynı zamanda Avrupa Birliği ve vatandaşları arasındaki uzaklığı azaltacağı düşünülmektedir.² Bu durumu analiz edebilmek için, öncelikle Avrupa Vatandaşları Girişimi'nin nasıl işlediğinin anlaşılması gerekmektedir.

Avrupa Vatandaşları Girişimi, ilk olarak 1 Aralık 2009 tarihinde yürürlüğe giren Lizbon Antlaşması ile ortaya çıkan bir kavramdır.³ Lizbon Antlaşması'nın ilk kısmını oluşturan "Avrupa Birliği Antlaşması"nda (ABA) yer alan ifadeye göre; "Kayda değer sayıdaki üye devletten en az bir milyon Birlik vatandaşı, antlaşmaların uygulanması amacıyla Birliğin bir hukuki tasarrufunun gerekli olduğunu düşündükleri konularda, Avrupa Komisyonu'nu yetkileri çerçevesinde her türlü uygun öneriyi sunmaya davet etme girişiminde bulunabilir. Böyle bir vatandaş girişimi için gerekli usul ve şartlar, Avrupa Birliği'nin İşleyişi Hakkında Antlaşma'nın 24. maddesinin 1. paragrafına uygun olarak belirlenir."⁴

Avrupa Birliği'nin İşleyişine İlişkin Antlaşma'nın (ABİİA) yukarıda belirtilen 24. maddesinin 1. paragrafında ise; "Avrupa Parlamentosu ve Konsey, Avrupa Birliği Antlaşması'nın 11. maddesi çerçevesinde, vatandaş girişimi için gerekli usul ve koşullara ilişkin hükümleri, vatandaşların gelmesi gereken üye devletlerin asgari sayısı da dâhil olmak üzere, olağan yasama usulü uyarınca hareket ederek, tüzükler vasıtasıyla kabul eder."⁵

Lizbon Antlaşması'nın maddelerinden de anlaşılacağı üzere, Avrupa Vatandaşları Girişimi konusunda çok fazla detaya yer verilmemiştir. En az 1 milyon vatandaşın oy kullanacağı belirtilmiş, ancak bu vatandaşların hangi üye devletlerden olması gerektiği konusu açıklığa kavuşturulmamıştır. 16 Şubat 2011 tarihinde Avrupa

¹ "Guide to the European Citizens' Initiative", *European Commission*, 2015, s. 4.

² Mihaela Carauşan, "The European Citizens' Initiative Democracy in the European Union", *The 6th Edition of the International Conference European Integration Realities and Perspectives*, 2011, s. 22.

³ Bruno de Witte, Alexander H. Trechsel, Dragana Damjanovic, Elin Hellquist, Josef Hien ve Paolo Ponzano, "Legislating after Lisbon New Opportunities for the European Parliament", *Robert Schuman Centre for Advanced Studies, European Union Democracy Observatory*, 2010, s. 5.

⁴ "Lizbon Antlaşması, ABA, Madde 11 (4)", <http://www.ab.gov.tr/files/pub/antlasmalar.pdf>, (08.01.2017).

⁵ "Lizbon Antlaşması, ABİİA, Madde 24 (1), Madde 11 (4)", <http://www.ab.gov.tr/files/pub/antlasmalar.pdf>, (08.01.2017).

Parlamentosu ve AB Bakanlar Konseyi⁶ tarafından yayınlanan bir yönetmelikle, konu ile ilgili karışıklıkların giderilmesi ve prosedürün netleşmesi amaçlanmıştır. Bu doğrultuda hazırlanan yönetmelik, 1 Nisan 2012 tarihinden itibaren yürürlüğe girmiş ve uygulanmaya başlamıştır.⁷

2.1. Avrupa Vatandaşları Girişiminin Demokrasi Boyutu

Avrupa Birliği'nde temsili demokrasi adına atılan en önemli adımlar sıralandığında, ilk sırada 1979'dan beri yapılan Avrupa Parlamentosu seçimleri yer almakta, ikinci sırada karar alma mekanizmasında Avrupa Parlamentosu'nun yetkilerinin gün geçtikçe artması gösterilmekte ve üçüncü olarak da 1992 Maastricht Antlaşması ile Avrupa Vatandaşlığı kavramının ortaya çıkması önemli görülmektedir.⁸ Bu süreçlerden sonra demokrasi vurgusunun sıklıkla yapılır hale gelmesi Lizbon Antlaşması ile kendini göstermektedir. Antlaşma ile Birliğin demokratik yönlerinin altı çizilmeye çalışılmış ve bu amaçla yapılan faaliyetlere sıklıkla yer verilmiştir. Örneğin, Lizbon Antlaşması'nın ilk kısmını oluşturan "Avrupa Birliği Antlaşması"nın (ABA) 10. maddesinde Birliğin demokratik niteliğine vurgu yapıldığı görülmektedir. İlgili maddeye göre;⁹

“1. Birliğin işleyişi, temsili demokrasiye dayanır.

2. Vatandaşlar, Birlik düzeyinde, Avrupa Parlamentosu'nda doğrudan temsil edilirler. Üye devletler, gerek ulusal parlamentolarına, gerek vatandaşlarına karşı demokratik olarak sorumlu olan devlet veya hükümet başkanları tarafından Avrupa Birliği Zirvesi'nde ve hükümetleri tarafından Konsey'de temsil edilirler.

⁶ 1951 Paris Antlaşması ile oluşturulan Avrupa Konseyi (The Council of the European Union), bugünkü Avrupa Birliği'nin ana kurumlarından birini teşkil etmektedir. Bazı kaynakların Bakanlar Konseyi olarak nitelendirmesi söz konusu olmakla birlikte, bakan düzeyindeki temsilcilerden oluşan Avrupa Konseyi (The European Council) ile karışması ihtimalinden dolayı, bu çalışma kapsamında AB Bakanlar Konseyi şeklinde ifade edilecektir.

⁷ “Regulation (EU) No 211/2011 of the European Parliament and of the Council of 16 February 2011 on the citizens' initiative”, (<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2011:065:0001:0022:EN:PDF>), (12.12.2016).

⁸ Salvatore Aloisio, Giorgio Grimaldi, Umberto Morelli, Antonio Padoa-Schioppa, “The European Citizens' Initiative: Challenges and Perspectives”, 2010, <http://ecas.issuelab.org/resources/19193/19193.pdf>, (14.12.2016), s. 65-66.

⁹ Lizbon Antlaşması, ABA, Madde 10, <http://www.ab.gov.tr/files/pub/antlasmalar.pdf>, (08.01.2017).

3. Her vatandaş, Birliğin demokratik yaşamına katılma hakkına sahiptir. Kararlar, mümkün olduğu kadar açık ve vatandaşa en yakın şekilde alınır.”

Bu durum, Lizbon Antlaşması'nda ilk kez Birliğin vatandaşlar bağlamında demokratikliğinin vurgulandığını göstermektedir. Bu demokratiklik vurgusunun altının ise Avrupa Vatandaşları Girişimi ile çizildiği anlaşılmaktadır.¹⁰ Avrupa Vatandaşları Girişimi sayesinde Birlik tarihinde ilk defa, sadece Avrupa Parlamentosu ve AB Bakanlar Konseyi değil, dolaylı yoldan olsa da Avrupa vatandaşları da karar alma mekanizmasında yer alma hakkına sahip olmuşlardır. Girişimin sonucunda en iyi ihtimalle yasa tasarısı ortaya çıkarken, en kötü ihtimal düşünüldüğünde bile kamuoyunun dikkatinin çekilmesi söz konusu olmaktadır.¹¹

Komisyon'un Avrupa Vatandaşları Girişimi ile ilgili açıklamaları incelendiğinde, 1 milyon imzanın toplanması amacıyla yola çıkıldığında, hem vatandaşların toplumsal konularda bilinçlenmesinin artacağı, hem de karar alma mekanizmasına dolaylı yoldan dâhil olarak Avrupa vatandaşlığı bağlamında aidiyet duygusunun güçleneceği ifadelerine yer verildiği görülmektedir.¹²

2.2. Avrupa Vatandaşları Girişimi Prosedürü

Lizbon Antlaşması'nın ilk kısmındaki 24. maddeye yapılan atıfla oluşturulan yönetmelik, Avrupa Vatandaşları Girişiminin uygulanmasına yönelik kural ve prosedürleri açıklamaktadır. Yönetmeliğe göre girişim; tüm AB vatandaşlarının Birliğin demokratik yaşamına katılma hakları olduğunun bir göstergesidir. Girişimle birlikte vatandaşlar, ABİİA'nın 225. maddesinde Avrupa Parlamentosu'na ve ABİİA'nın 241. maddesinde AB Bakanlar Konseyi'ne verilen Komisyon'a öneri sunma hakkına benzer bir hak elde etmektedirler.

Yönetmelik doğrultusunda girişimin oluşumuna yönelik prosedürleri şu şekilde sıralamak mümkün olmaktadır.

2.2.1. Hazırlık ve Vatandaşlar Komitesi'nin Oluşturulması

¹⁰ Juan Mayoral, "Democratic Improvements in the European Union under the Lisbon Treaty Institutional Changes Regarding Democratic Government in the EU", *European Union Democracy Observatory*, 2011, s. 4.

¹¹ Stefanie Siffert, Matthias Gauger ve Anneke Hudalla, "The European Citizens' Initiative", *The Greens/EFA in the European Parliament*, 2011, s. 17.

¹² Pawel Glogowski ve Andreas Maurer, "The European Citizens' Initiative - Chances, Constraints and Limits", *Institute for Advanced Studies*, Vienna, 2013, s. 21.

Bir girişim başlatmak isteyen kişilerin öncelikle, konunun yasalaşması için en iyi yolun bu olup olmadığına karar vermeleri gerekmektedir. Vatandaşların yasa teklifi konusuna dâhil olmaları için bazı yollar mevcuttur. Bu yollardan ilki bahsedildiği üzere, Avrupa Vatandaşları Girişimidir. İkincisi, Avrupa Parlamentosu Temsilcisine (MEP) konuyu iletmek ve lobicilik faaliyetlerinde bulunmaktır. Son seçenek ise Avrupa Parlamentosu'na dilekçe vermektir.¹³

Yasa teklifi için en uygun yolun Avrupa Vatandaşları Girişimi başlatmak olması durumunda, eğer konu Komisyon'un yetki alanına giren bir konu ise, girişim başlatmak mümkün hale gelmektedir. Komisyon'un yetkili olduğu alanların listesi ve hangi antlaşma maddeleriyle yetkilendirildiği aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.

Tablo 1: Komisyon'un Yetkili Olduğu Politika Alanları ve İlgili Antlaşma Maddeleri¹⁴

POLİTİKA ALANLARI	İLGİLİ ANTLAŞMA MADDELERİ (ABİİA)
Tarım ve Balıkçılık	Maddeler: 38 - 44
Bütçe	Maddeler: 310 - 324
Sivil Savunma	Madde: 196
Rekabet	Maddeler: 101 - 109
Tüketicilerin Korunması	Madde: 169
Kültür	Madde: 167
Gümrük Birliği	Maddeler: 30 - 33
Kalkınma ve İşbirliği	Maddeler: 208 - 213
Ekonomi ve Para Politikaları	Maddeler: 119 - 144
Eğitim, Mesleki Formasyon, Gençlik ve Spor	Maddeler: 165 - 166
İstihdam ve Sosyal Politika	Maddeler: 145 - 161
Enerji	Madde: 194
Genişleme	Madde: 49* (ABA) Madde: 212
Çevre	Maddeler: 191 - 193

¹³ "Citizen Involvement", <http://www.europarl.europa.eu/aboutparliament/en/20150201PVL00004/Legislative-powers>, (29.12.2016).

¹⁴ "Can your Idea be a Citizens' Initiative?", <http://ec.europa.eu/citizens-initiative/public/competences#treaties>, (06.01.2017).

Ortak Ticaret Politikası	Maddeler: 206 – 207
Yolsuzlukla Mücadele	Maddeler: 325
Kamu Sağlığı	Maddeler: 43, 168 – 169
Serbest Dolaşım:	
<ul style="list-style-type: none"> • Kişiler • Hizmetler • Sermaye 	<ul style="list-style-type: none"> • Maddeler: 45 – 55 • Maddeler: 56 – 62 • Maddeler: 63 - 66
İnsani Yardım	Madde: 214
Sanayi ve Girişimcilik	Madde: 173
Teknolojik Gelişim	Maddeler: 179 – 190
İç Pazar ve Malların Serbest Dolaşımı	Maddeler: 26 – 29, 114, 115
Özgürlük, Güvenlik ve Adalet	Maddeler: 67 – 89
<ul style="list-style-type: none"> • Göç, Sığınma ve Sınırların Kontrollerine İlişkin Politikalar • Adli İşbirliği • Polisiye İşbirliği 	<ul style="list-style-type: none"> • Maddeler: 77 – 80 • Maddeler: 81 – 86 • Maddeler: 87 – 89
Ayrım Yapmama ve Birlik Vatandaşlığı	Maddeler: 28 – 295
Kamu Sağlığı	Madde: 168
Bölgesel Politika – Ekonomik, Sosyal ve Ülkesel Uyum	Maddeler: 174 – 178, Maddeler: 162 – 164
Araştırma ve Geliştirme	Maddeler: 179 – 190
Vergi Düzenlemeleri	Maddeler: 110 – 113
Turizm	Madde: 195
Taşımacılık	Maddeler: 90 – 100

Komisyon'un, antlaşma ile belirlenen çerçevede yasa teklifi verme yetkisi olduğu her alanda, Avrupa Vatandaşları Girişimi başlatmak mümkün olmaktadır.

Girişimin konusunun, Komisyon'un yetki alanı dâhilinde olmasından başka; suiistimal edici, anlamsız olmaması ve zaman kaybına yol açmaması gerekmektedir. Ayrıca AB değerlerine aykırı ifadeler de içermemelidir. Bu şartların sağlanmadığı durumlarda Komisyon başvuruyu reddedebilmektedir.¹⁵

Ön şartların sağlanmasından sonra girişimin başlatılabilmesi için öncelikle en az 7 farklı ülkeden ikamet eden, en az 7 kişinin

¹⁵ Sift, Gauger ve Hudalla, s. 7.

oluşturduğu bir “Vatandaşlar Komitesi” kurulması gerekmektedir. Bu kişilerin 7 farklı AB ülkesi vatandaşı olmaları gerekmekte, sadece AB vatandaşı olmaları ve 7 farklı ülkede ikamet etmeleri şartı aranmaktadır. Bu kişilerin Avrupa Parlamentosu’nda oy verebilecek yaşta olmaları da diğer bir koşul olarak değerlendirilmektedir. Genel olarak 18 olan oy verme yaşı, sadece Avusturya’da 16 olarak belirlenmiştir. Vatandaşlar Komitesi üyeleri, girişimin başından sonuna dek, Birlik, kurumlar ve vatandaşlar arasındaki iletişimin sağlanmasından ve sürecin yürütülmesinden sorumlu kişiler olacaklardır. Vatandaşlar Komitesi, içlerinden bir kişiyi ‘temsilci’ (representative), bir kişiyi ise ‘temsilci yardımcısı’ (substitute) olarak belirlemektedir. Bu kişiler Komite ve Komisyon arasındaki ilişkiyi yürütecek kişiler olarak belirlenmişlerdir. Ayrıca, Vatandaşlar Komitesi üyelerinin Avrupa Parlamentosu üyelerinden seçilemeyeceğini de belirtmek gerekmektedir.¹⁶

2.2.2. Teklif Edilen Başvurunun Kaydedilmesi

Ön şartları taşıyan girişim tekliflerinin öncelikle Komisyon’un online kayıt sistemine kaydolması gerekmektedir. Komisyon’un web sayfasında istenen bilgilerin en az bir Avrupa Birliği resmi dilinde doldurulması mecburidir. İstenen bilgileri; girişimin başlığı, konu başlıkları, girişimin amacı, konuyla ilgili olan antlaşma maddeleri, vatandaşlar komitesi üyelerinin kişisel bilgileri ve bu bilgilerin belgeleri şeklinde sıralamak mümkün olmaktadır. Teklif edilen girişimin sisteme kaydı yapıldıktan sonra, başvurunun geçerli olup olmadığının belirlenmesi için Komisyon’a 2 aylık bir süre tahsis edilmiştir. Komisyon, yapılan başvuruların ön şartları karşılayıp karşılamadığını değerlendirmekle yükümlüdür. Buna göre, Vatandaşlar Komitesi’nin oluşumunu, girişimin Komisyon’un yasa teklifi verme yetkisi olduğu alanlara dâhil olup olmadığını ve Lizbon Antlaşması’nın 2. maddesinde belirtilen Avrupa Birliği değerlerine aykırı olup olmadığını inceleyen Komisyon’un, 2 ay içerisinde değerlendirme sonucunu açıklaması gerekmektedir.¹⁷

2.2.3. Online İmza Toplama Sisteminin Onaylanması

¹⁶ “Preparation and Setting up of a Citizens' Committee”, The European Citizens' Initiative, <http://ec.europa.eu/citizens-initiative/public/how-it-works/committee>, (02.02.2017).

¹⁷ “Registration of the Proposed Initiative on this Website”, The European Citizens' Initiative, <http://ec.europa.eu/citizens-initiative/public/how-it-works/registration>, (02.02.2017).

Ön şartları karşılayan ve böylece başvurusu kabul edilen girişimlerin, incelemenin onaylanmasından sonra imza süreçleri başlamaktadır. Bu aşama, Vatandaşlar Komitesi'nin online destek alacağı, imza toplayacağı durumlar için zorunludur. Sadece kağıt üzerinde imza toplandığı hallerde bu onay sürecine gerek olmamaktadır. Online imza toplanabilmesi için öncelikle Avrupa Vatandaşları Girişimi yönetmeliğinin 6/4 maddesinde yer alan teknik gerekliliklerle ilgili şartların yerine getirilmesi söz konusu olmaktadır. Ayrıca, Komisyon'un yayınladığı 1179/2011 sayılı düzenlemede bahsedilen güvenlik şartlarının da karşılanması zorunludur. Vatandaşlar Komitesi'nin oluşturdukları online imza toplama sistemlerinin, mutlaka imzaların toplanacağı ülkelerin yetkili otoriteleri tarafından onaylanması gerekmektedir. Yerel otoritelere bu onaylama süreci için 1 aylık bir süre tahsis edilmiştir. Onay alındığı takdirde bir sertifika alan Vatandaşlar Komitesi, bu sertifikayı web sayfalarında yayınlamak zorundadır.¹⁸

2.2.4. Destek Bildirimlerinin (İmzaların) Toplanması

İlgili yönetmelik gereği imzaların toplanması için 1 yıllık bir süre belirlenmiştir. Bu 1 yıllık sürede, AB üyesi en az 7 ülkenin vatandaşı olan, en az 1 milyon kişinin imza vererek girişimi desteklemesi gerekmektedir. İmza toplanacak en az ülke sayısı, girişim ilk başlatıldığı yıllarda Komisyon'un 31 Mart 2010 tarihli önerisi bağlamında 'üye devletlerin en az üçte birinin vatandaşı olmak' şeklinde tanımlanmaktaydı.¹⁹ Ancak 2012 yılında yürürlüğe giren yönetmelik ile bu sayının 'üye devlet sayısının en az dörtte biri' şeklinde değiştirildiği görülmektedir. Bu durumda, 28 üyeli Avrupa Birliği'nde imza toplanması gereken en az üye devlet sayısı 7 olarak belirlenmiştir. Ancak bu 7 ülkeden 1 milyon imzanın toplanması aşamasında da Komisyon'un bir şart öne sürdüğü görülmektedir. Buna göre her bir üye devletten alınacak minimum imza sayısının da değerlendirilmesi gerekmektedir. Aşağıdaki listede 2014 yılı öncesi ve sonrası her ülkeden gelmesi beklenen minimum imza sayısı gösterilmektedir.²⁰

¹⁸ "Certification of your Online Collection System", The European Citizens' Initiative, <http://ec.europa.eu/citizens-initiative/public/how-it-works/certification>, (02.02.2017).

¹⁹ Jean-Luc Sauron, "The European Citizens' Initiative: Not such a Good Idea?", *Fondation Robert Schuman/European Issue*, No. 192 / 31, 2011, pp.2-3.

²⁰ "Collection of statements of support", The European Citizens' Initiative, <http://ec.europa.eu/citizens-initiative/public/how-it-works/collection>, (02.02.2017).

Tablo 2: Ülkelere Göre Olması Gereken Minimum İmza Sayısı²¹

ÜYE ÜLKELER	01/07/2014 ÖNCESİ GEREKEN MİNİMUM İMZA SAYISI	01/07/2014 SONRASI GEREKEN MİNİMUM İMZA SAYISI
Avusturya	14.250	13.500
Belçika	16.500	15.750
Bulgaristan	13.500	12.750
Hırvatistan	9.000	8.250
Kıbrıs	4.500	4.500
Çek Cumhuriyeti	16.500	15.750
Danimarka	9.750	9.750
Estonya	4.500	4.500
Finlandiya	9.750	9.750
Fransa	55.500	55.500
Almanya	74.250	72.000
Yunanistan	16.500	15.750
Macaristan	16.500	15.750
İrlanda	9.000	8.250
İtalya	54.750	54.750
Letonya	6.750	6.000
Litvanya	9.000	8.250
Lüksemburg	4.500	4.500
Malta	4.500	4.500
Hollanda	19.500	19.500
Polonya	38.250	38.250
Portekiz	16.500	15.750
Romanya	24.750	24.000
Slovakya	9.750	9.750
Slovenya	6.000	6.000
İspanya	40.500	40.500
İsveç	15.000	15.000
İngiltere	54.750	54.750
TOPLAM	574.500	563.250

²¹ "Minimum Number of Signatories per Member State, <http://ec.europa.eu/citizens-initiative/public/signatories>, (06.01.2017).

Tabloda görüldüğü üzere, minimum imza sayılarında 2014 yılından itibaren bazı devletlerde azalma yaşanmıştır. Bunun sebebi, bu sayının her devletin Avrupa Parlamentosu'ndaki üye sayısı ile 750 rakamının çarpımı sonucu bulunacak rakamdan az olmaması şeklinde hesaplanmasıdır. (AP Milletvekili Sayısı x 750)²² Avusturya, Belçika, Bulgaristan, Hırvatistan, Çek Cumhuriyeti, Almanya, Yunanistan, Macaristan, İrlanda, Letonya, Litvanya, Portekiz ve Romanya vatandaşlarından gelecek imza sayılarının düştüğü gözlemlenmektedir.

2.2.5. Destek Bildirimlerinin (İmzaların) Teyit Edilmesi

İmza ile katılan vatandaşların, kişiye ait bilgilerin yer aldığı ve girişim için bir kez oy kullandığına dair taahhüt beyanının bulunduğu 'özel destek bildirimini'ni imzalaması gerekmektedir. İmzaların toplanmasından sonra, yerel otoriteler o ülkeden alınan imzaların geçerliliğini onaylamak zorundadır. Bu onay süreci, her ülkenin kendi seçimi doğrultusunda yapılmakta (rastgele kontroller şeklinde olabilir), ancak sürecin en geç 3 ay içerisinde tamamlanması beklenmektedir.²³

2.2.6. Girişimin Komisyon'a Sunulması

Vatandaşlar Komitesi, en az 7 farklı ülkenin yerel otoritesinden teyit edilmiş imzaların gelmesinden sonra, yeterli sayıda destek bildirimini aldığını bildirebilmektedir. 7 farklı üye ülkeden en az 1 milyon imzanın toplanmasıyla, Komisyon'a girişimin sunulması aşamasına geçilebilmektedir.²⁴

2.2.7. İnceleme, Avrupa Parlamentosu'nda Açık Oturum ve Komisyon'un Cevabı

Girişimin başvurusu yapıldıktan sonra Vatandaşlar Komitesi üyeleri ile Komisyon'un yetkili temsilcileri bir araya gelerek girişimin içeriğini istişare edeceklerdir. Vatandaşlar Komitesi üyeleri, girişimin içeriğini Avrupa Parlamentosu'nda Komisyon ile birlikte açık oturum şeklinde vatandaşlara duyurma imkânına sahip olacaktır. Komisyon, girişim bağlamında harekete geçip geçmeyeceğini 3 ay içerisinde

²² Carauşan, s. 23-24.

²³ "Verification of Statements of Support by the Competent National Authorities", The European Citizens' Initiative, <http://ec.europa.eu/citizens-initiative/public/how-it-works/verification>, (02.02.2017).

²⁴ "Submission of the Initiative to the Commission", The European Citizens' Initiative, <http://ec.europa.eu/citizens-initiative/public/how-it-works/submission>, (02.02.2017).

açıklamak durumundadır. Girişimin Komisyon tarafından kabul edilmemesi mümkün olmakla birlikte,²⁵ Komisyon'un girişim önerisini uygun bulması halinde, harekete geçerek, talep edilen politika alanı çerçevesinde yasalastırma teklifinde bulunması sürecinin başlaması söz konusu olacaktır.²⁶

Komisyon'un girişimin yasa olarak teklif edilmesini reddetmesi halinde ortaya çıkacak durumun da değerlendirilmesi gerekmektedir. ABİİA'nın 263. maddesinde görüldüğü üzere her gerçek ya da tüzel kişinin, Avrupa Birliği'nin bir kurumunun tasarruflarının hukuka uygunluğunun denetlenmesi konusunda Adalet Divanı'na başvurma hakkı bulunmaktadır. Divan, bu durumda Komisyon tarafından yetkisizlik, esaslı şekil kurallarının ihlali veya yetkinin kötüye kullanılması gerekçeleriyle açılan davalar hakkında karar vermeye yetkilidir.²⁷ Ayrıca AB vatandaşlarına verilen 'Ombudsmana başvurma hakkı' çerçevesinde de, Vatandaşlar Komitesi'nin reddedilen girişimi Ombudsmana şikâyet etme hakkı bulunmaktadır.²⁸

3. Avrupa Vatandaşları Girişimi Örnekleri

Avrupa Vatandaşları Girişimi resmi sayfası incelendiğinde, girişimlerle ilgili tüm bilgilere ulaşıldığı anlaşılmaktadır. Mart 2017 itibariyle yapılan incelemelerde; imza sürecinin devam ettiği 4 girişim, imza sürecinin kapandığı ancak henüz incelemelerin tamamlanmadığı 2 girişim, imza süreci tamamlanan ve kabul edilen 3 girişim, imza süreci tamamlanmadan geri çekilen 14 girişim, 1 milyon imzaya ulaşamadığı için kabul edilmeyen 18 girişim ve yönetmelikte açıklanan ön şartları sağlamadığı için kabul edilmeyen 20 girişim olduğu görülmektedir.

3.1. Süreci Devam Eden Avrupa Vatandaşları Girişimleri

Mart 2017 itibariyle imza sürecinde olan 4 vatandaşlar girişiminden söz etmek mümkündür. İmza sürecindeki konuların başlıkları vatandaşlık ve insan haklarıyla ilgili konulardan çevre ile ilgili konulara kadar değişiklik göstermektedir. Konularda görülen

²⁵ Kabul olmayan durumlarda, yasal ve politik gerekçelerinin açıklanması gerekmektedir.

²⁶ "Examination, Public Hearing in the European Parliament and Answer by the Commission", The European Citizens' Initiative, <http://ec.europa.eu/citizens-initiative/public/how-it-works/answer>, (02.02.2017).

²⁷ "Lizbon Antlaşması, ABİİA, Madde 263", <http://www.ab.gov.tr/files/pub/antlasmalar.pdf>, (09.02.2017).

²⁸ Glogowski ve Maurer, s. 14-15.

çeşitlilik, girişimlerin web sayfaları incelendiğinde de devam etmektedir. Her girişimin kendine has karakteristik özellikleri bulunmakta ve bunun imza toplama sürecine katkıda bulunacağı düşünülmektedir. Girişimlerin çoğunun Avrupa Birliği'nin tüm resmi dillerinde yayınlanmış olması da farkındalığın artması adına önemli bir gelişme olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak 1 milyon imzanın toplanabilmesi için web sayfalarının erişim kolaylığının yanı sıra girişimi başlatanların vatandaşlarla yüz yüze iletişiminin de önemli olduğu bir gerçektir.

Tablo 3: İmza Süreci Devam Eden ve İmza Süreci Tamamlanıp Henüz İncelemeleri Bitmeyen Avrupa Vatandaşlık Girişimi Konuları²⁹

Başlık	Yayınlanan Dil Sayısı	Kayıt Tarihi	Son İmza Toplama Tarihi	Durum
Ban Glyphosate and Protect People and the Environment from Toxic Pesticides (Toksik ilaçlardan insanları, çevreyi korumak ve glifosatu yasaklamak)	23	25/01/2017	25/01/2018	Devam ediyor
European Free Movement Instrument (Avrupa serbest dolaşım)	1 (İngilizce)	11/01/2017	11/01/2018	Devam ediyor

²⁹ "Open Initiatives", The European Citizens' Initiative, <http://ec.europa.eu/citizens-initiative/public/initiatives/open>, (06.02.2017).

aracı)				
More than Education - Shaping Active and Responsible Citizens (Eğitimden daha fazlası - Aktif ve sorumlu vatandaşlar yetiştirmek)	23	06/10/2016	06/10/2017	Devam ediyor
People4Soil: Sign the Citizens' Initiative to Save the Soils of Europe! (Avrupa topraklarını korumak için Vatandaşlar Girişimini imzalayın)	23	12/09/2016	12/09/2017	Devam ediyor
Mum, Dad & Kids - European Citizens' Initiative to Protect Marriage and Family (Anne, baba ve çocuklar - Evlilik ve aileyi korumak için Avrupa Vatandaşlar Girişimi)	24	11/12/2015	11/12/2016	İmza süreci tamamlandı

Stop Plastic in the Sea (Denizde plastiğe son)	24	19/10/2015	19/10/2016	İmza süreci tamamlanmıştır 1
--	----	------------	------------	---------------------------------

En son imzaya sunulan Avrupa Vatandaşları Girişimi; toksik ilaçlardan insanları, çevreyi korumak ve glifosatı yasaklamayı amaçlamaktadır. AB üyesi ülkelerde glifosat kullanımının yasaklanmasını, kimyasal zirai ilaçların kullanım izinlerinin düzenlenmesini hedefleyen ve bu maddelerin kullanımının azaltılmasının önemine vurgu yapan girişimin web sayfası incelendiğinde, çevre ile ilgili birçok sivil toplum kuruluşu tarafından desteklendiği görülmektedir. Ayrıca başvuru formunun ve gerekli bilgilerin AB resmi dillerinin çoğuna çevrildiği ve ulaşılabilirliğin de sağlandığı anlaşılmaktadır.³⁰

Avrupa serbest dolaşımını hedefleyen bir diğer girişim ise yine 2017 yılında imzaya sunulmuştur. Ortak bir Avrupa pasaportu oluşturmayı ve üye ülkeler arasında tam anlamıyla serbest dolaşımı amaçlayan girişimin web sayfası incelendiğinde sadece İngilizcenin kullanıldığı görülmektedir. Bu durum, girişimin farkındalığının ne derece gerçekleşebileceğinin ve tüm vatandaşlara ulaşımın sağlanıp sağlanamayacağını tartışılmasına yol açmaktadır.³¹

Eğitimle ilgili olan girişim ise 2016 yılının ekim ayında imza sürecine açılmıştır. AB resmi dillerinin çoğunda bilgiye ulaşma imkânı veren girişim, uzun vadede demokratik toplumların oluşturulması adına gençlerin eğitim sürecini geliştirmeyi planlamaktadır.³²

Avrupa'nın topraklarının önemli bir stratejik kaynak olduğunu vurgulayan, gıda güvenliğinin sağlanması ve iklim değişikliği yönetmeliğinin düzenlenmesine dikkat çekmeyi amaçlayan girişim de tüm AB dillerine çevrilmiştir ve imza süreci halen devam etmektedir.³³

³⁰ Girişim için detaylı bilgiye web sayfasından ulaşılabilir. <https://stopglyphosate.org/>

³¹ Girişim için detaylı bilgiye web sayfasından ulaşılabilir. <http://certeka.org/>

³² Girişim için detaylı bilgiye web sayfasından ulaşılabilir. <http://morethaneducation.eu/>

³³ Girişim için detaylı bilgiye web sayfasından ulaşılabilir. <https://www.people4soil.eu/en>

Evlilik ve aile yapısı ile ilgili girişimin³⁴ imza süreci 11 Aralık 2016 tarihinde, denize plastik madde atımının engellenmesini hedefleyen girişimin imza süreci ise 19 Ekim 2016 tarihinde sona ermiştir.

3.2. Başarıyla Tamamlanan Avrupa Vatandaşları Girişimleri

2009 yılında Lizbon Antlaşması'nın yürürlüğe girmesi ile temelleri atılan ve Nisan 2012'de fiilen işlemeye başlayan Avrupa Vatandaşları Girişimi'nin, 1 milyon imza toplayan ve Komisyon'un yasalastırması için öneride bulunmasına imkân sağlayan 3 adet başarılı konu başlığı ortaya çıkardığı görülmektedir. Başarılı sayılan bu konu başlıkları aşağıdaki tabloda görülebilmektedir.

Tablo 4: Kabul Edilen Avrupa Vatandaşlık Girişimi Konuları³⁵

Başlık	Yayınlanan Dil Sayısı	Kayıt Tarihi
Right2Water: Water and sanitation are a human right! Water is a public good, not a commodity!	24	10/05/2012
One of us	23	11/05/2012
Stop vivisection	24	22/06/2012

1 milyon imzaya ulaşıp başarılı kabul edilen Avrupa Vatandaşları Girişimlerine ilişkin detaylı açıklama yapılması gerekmektedir.

3.2.1. Right2Water

Temiz içme suyu ve sağlık hizmetlerinin birer insan hakkı olduğunu; suyun meta değil, kamu malı olması gerektiğini savunan girişim, 7 AB üyesi ülkeden 1 milyondan fazla imza toplayarak başarılı sayılan ilk Avrupa Vatandaşları Girişimi olmuştur.³⁶ Bu girişim ile bütün Avrupa Birliği ülkelerinde temiz su ve kanalizasyon

³⁴ Girişim için detaylı bilgiye web sayfasından ulaşılabilmektedir. <http://www.mumdadandkids.eu/>

³⁵ "Successful Initiatives", The European Citizens' Initiative, <http://ec.europa.eu/citizens-initiative/public/initiatives/successful>, (06.02.2017).

³⁶ Franklin Dehousse, "The European Citizens' Initiative: Next Big Thing or New False Good Idea?", Egmont Paper 59, *Academia Press*, 2013, s. 17.

olanaklarına sahip olmanın yasal güvence altında alınmasının hedeflendiği görülmektedir. Avrupa Birliği'nin temiz su hakkı konusunda sadece yerel düzeyde değil, küresel düzeyde de girişimde bulunması, su tedarikinin Avrupa iç pazarında sıkı kurullarla yürütülmesi ve suyun sadece belediyelerle kamu kuruluşları tarafından temin edilmesinin gerekliliği de girişimin en önemli talepleri arasında yer almaktadır.

10 Mayıs 2012 tarihinde imzaya açılan ve 01 Kasım 2013 tarihinde imza süreci tamamlanan girişimin aldığı toplam imza sayısının 1.659.543 olduğu bilinmektedir. Normalde 1 yıl olan imza toplama sürecinin 5 ay uzatılmasının kararı Komisyon tarafından verilmiş, buna da gerekçe olarak online imza toplama sistemlerinin düzgün işlememiş olması gösterilmiştir.³⁷ Ülkelerden gelen imza sayılarına bakıldığında; en yüksek imza sayısının 1 milyon 236 bin imza ile Almanya'dan geldiği, onu 65 bin imza ile İtalya'nın, 57 bin imza ile de Avusturya'nın izlediği görülmektedir.³⁸ Danimarka ve Fransa'nın, imzaların toplam sayısına katkıları olmadığı, ancak bu ülkelerden toplanan imza sayılarının da belirtildiği görülmektedir. Bunun sebebi ise Danimarka ve Fransa'nın imzalarının onaylanmasının, yerel otoriteler tarafından 1 aylık resmi süreden sonra gerçekleştirilmiş olmasıdır. Resmi süre bittikten sonra imza sayılarının gelmesinden dolayı bu ülkelerin imzaları genel toplama dâhil edilmemiştir. Yönetmelikte verilen ülkelerin minimum imza sayılarına yönelik bir inceleme yapıldığında; tüm ülkelerden imza gelmiş olmasına rağmen, sadece Avusturya, Belçika, Finlandiya, Almanya, Yunanistan, Macaristan, İtalya, Litvanya, Lüksemburg, Hollanda, Slovakya, Slovenya ve İspanya'nın minimum imza sayısını aştığı görülmektedir. Böylece 7 farklı üye ülkeden 1 milyon imza koşulunun sağlandığını söylemek mümkün olmaktadır.

Girişime süreç boyunca yapılan destek ve katkılar, toplamda 140.000 Euro'luk bir bütçeye ulaşmasına imkân tanımıştır. Vatandaşlar Komitesi 20 Aralık 2013 tarihinde girişimin kaydını gerçekleştirmişlerdir. Vatandaşlar Komitesi 17 Şubat 2014 tarihinde Komisyon Başkan Yardımcısı ile görüşmüş ve aynı gün Avrupa Parlamentosu'nda açık oturumda konu ile ilgili açıklamalarda bulunulmuştur.

³⁷ Annex to the Communication from the Commission on the European Citizens' Initiative "Water and Sanitation are a Human Right! Water is a Public Good, Not a Commodity!", Brussels, 19.3.2014, COM(2014) 177 final.

³⁸ Glogowski ve Maurer, s. 18.

Yönetmelikte belirtilen 3 aylık süre dâhilinde Komisyon, cevabını 19 Mart 2014 tarihinde açıklamıştır. Cevap incelendiğinde, öncelikle girişimin konusunun Avrupa Birliği'nin birçok politikasıyla hem yerel düzeyde hem de Birlik düzeyinde keşiştiğinin açıklandığı görülmektedir. Bu sebeple, uygulamanın yerellik ve orantılılık ilkeleri gözetilerek yapılması gerektiği vurgulanmıştır.³⁹

Bunun yanı sıra, Avrupa Birliği düzeyinde daha önce de temiz içme suyu ve sağlık hizmetlerine ulaşımın kolaylaştırılması adına birçok düzenlemenin yapıldığı açıklanmış, 2014-2020 yılları arasında bu konuyla ilgili 3 trilyon Euro'nun ayrıldığı ifade edilmiştir. Girişime cevap olarak; içme suyunun kalitesiyle ilgili yönetmelik düzenlemelerinin yapılacağını, bu düzenlemelerin şeffaf bir şekilde paylaşılacağını, içme suyunu kontrol eden yönetimlerle çeşitli müzakereler yürütüleceğini ve bu konunun sürdürülebilir gelişme kapsamında önemli bir yer tutacağı belirtilmiştir. Bu bağlamda yapılan değerlendirmeler, Avrupa Vatandaşları Girişimi yönetmeliğinin 10. Maddesi uyarınca Avrupa Parlamentosu ve AB Bakanlar Konseyi'ne bildirilmiş ve vatandaşların da bilgisine sunulmuştur.⁴⁰

15 Ekim 2014 tarihinde Ekonomik ve Sosyal Komite girişim ile ilgili olumlu görüşlerini belirten bir açıklama yapmıştır.⁴¹ 08 Eylül 2015 tarihinde ise Avrupa Parlamentosu girişim ile ilgili açıklamada bulunmuştur. Bu açıklama incelendiğinde, öncelikle konu ile ilgili daha önce yapılan çalışmalara değinildiği, daha sonra ise Avrupa Vatandaşları Girişiminin vatandaşlar ve kurumlar arasındaki demokrasi açığını gidermede ne kadar önemli bir araç olduğunun vurgulandığı görülmektedir. Ayrıca temiz içme suyuna ulaşımına dair AB istatistikleri ve temizliğe ayrılan bütçe ile ilgili bilgilere de yer verilmiştir.⁴²

³⁹ Communication from the Commission on the European Citizens' Initiative "Water and Sanitation are a Human Right! Water is a Public Good, Not a Commodity!", Brussels, 19.3.2014, COM(2014) 177 final, s. 2.

⁴⁰ Communication from the Commission on the European Citizens' Initiative "Water and Sanitation are a Human Right! Water is a Public Good, Not a Commodity!", s. 12-13.

⁴¹ Opinion of the European Economic and Social Committee on the Communication from the Commission on the European Citizens' Initiative "Water and sanitation are a human right! Water is a public good, not a commodity!", COM(2014) 177 final, s. 2.

⁴² "European Parliament resolution of 8 September 2015 on the follow-up to the European Citizens' Initiative Right2Water", 2014/2239(INI), <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//NONSGML+TA+P8-TA-2015-0294+0+DOC+PDF+V0//EN>, (27.02.2017), s. 1-17.

Bu açıklamalardan sonra yapılan düzenlemelere bakıldığında;⁴³

- İçme suyunun kalitesinin sorgulanması adına, Haziran-Eylül 2014 tarihleri arasında kamu istişaresi yürütüldüğü,
- 09 Mart 2015 tarihinde içme suyu çerçeve yönetmeliği ile ilgili '4. Uygulama Raporu'nun yayınlandığı,
- 23-24 Mart 2015 tarihlerinde Brüksel'de '4. Avrupa Su Konferansı' düzenlendiği,
- Komisyon'un 2015 yılı çalışma programında öngörüldüğü gibi, 01 Temmuz 2015 tarihinde içme suyu ile ilgili yönetmeliğin yeniden düzenlenmesine yönelik bir yol haritası belirlendiği,
- İçme suyu ile ilgili yönetmeliğe 28 Ekim 2015 tarihinde bir ekleme yapıldığı görülmektedir.

Avrupa Birliği sadece kendi içerisinde düzenleme yapmakla kalmamış, küresel anlamda da konuya ilgi çekmeyi başarmıştır. "2030 Sürdürülebilir Gelişim Ajandası" kapsamında temiz içme suyu ve sağlık hizmetlerine ulaşım konusunun küresel bağlamda ele alındığı görülmektedir. Bu konu aynı zamanda, Birleşmiş Milletler nezdinde de 25 Eylül 2015 tarihinde ele alınmıştır.⁴⁴

Ancak Komisyon'un cevap niteliğindeki raporunun üzerinden 3 yıl geçmesine rağmen henüz yasa teklifi sunma adına herhangi bir harekete geçmediği görülmektedir. Yapılan olumlu yorumlar ve girişim konusu alanındaki faaliyetlerin sürekli vurgulanmasına rağmen yasa teklifinin gecikmesi konusu eleştirilmektedir. Olumlu yorumlara rağmen özelleştirmeye yönelik adımlar atılması da dikkat çekici olurken, Portekiz, Danimarka ve İrlanda gibi bazı ülkelerde özelleştirmeye karşı kampanyalar düzenlenmektedir.⁴⁵ Komisyon'un başarılı bir girişim olsa da yasa teklifi sunmama hakkı bulunmakta, ancak ilk başarılı girişim karşısında uzun süre harekete geçmemiş olmasının sebepleri de anlaşılamamaktadır.

⁴³ "Commission's Answer and Follow-up", <http://ec.europa.eu/citizens-initiative/public/initiatives/successful/details/follow-up/2012/000003/en>, (27.02.2017).

⁴⁴ Communication from the Commission on the European Citizens' Initiative "Water and Sanitation are a Human Right! Water is a Public Good, Not a Commodity!", s. 14.

⁴⁵ "Fighting for Water Democracy Following the Right2water European Citizen's Initiative", 12 January 2017, <http://www.right2water.eu/news/fighting-water-democracy-following-right2water-european-citizen%E2%80%99s-initiative>, (03.03.2017).

3.2.2. One of Us

Her insanın doğumdan önce ve sonra yaşam hakkı olduğunu, bunun yasal olarak korunma altına alınmasını savunan ve yaşamın devamlılığının korunması bağlamında kök hücrelerin önemine vurgu yapan girişim, 7 AB üyesi ülkeden 1 milyondan fazla imza toplayarak başarılı sayılan ikinci Avrupa Vatandaşları Girişimi olmuştur. İtalyan menşeli olan ve 11 Mayıs 2012 tarihinde imzaya açılan girişim, 12 aylık sürenin 11 Mayıs 2013 tarihinde dolmasına rağmen, Komisyon'un kararıyla 01 Kasım 2013 tarihine uzatılmış, böylece online imza toplama sürecinde yaşanan aksaklıkların telafi edilmesi düşünülmüştür. Veriler incelendiğinde girişimin aldığı toplam imza sayısının 1.721.626 olduğu görülmektedir. Ülkelerden gelen imza sayılarına bakıldığında; en yüksek imza sayısının 623 bin imza ile İtalya'dan geldiği, İtalya'yı 235 bin imza ile Polonya'nın izlediği görülmektedir. Ülkelerden gelmesi gereken minimum imza sayıları ve fiili imza sayıları karşılaştırıldığında, tüm ülkelerden imza gelmiş olmasına rağmen, sadece Avusturya, Hırvatistan, Kıbrıs, Fransa, Almanya, Yunanistan, Macaristan, İtalya, Letonya, Litvanya, Lüksemburg, Malta, Hollanda, Polonya, Portekiz, Romanya, Slovakya ve İspanya'nın minimum imza sayısını aştığı görülmektedir. Böylece 18 farklı üye ülkeden 1 milyondan fazla imza karşılanarak, şekil şartının gerçekleştirildiği anlaşılmaktadır.

Girişime süreç boyunca yapılan destek ve katkılar, toplamda 159.219 Euro'luk bir bütçeye ulaşmasına yol açmıştır. Yerel otoritelerin imzaların geçerliliğini onaylamasından sonra Vatandaşlar Komitesi 28 Şubat 2014 tarihinde girişimin kaydını gerçekleştirmiştir. 10 Nisan 2014 tarihinde Vatandaşlar Komitesi'nin girişimi Avrupa Parlamentosu'nda tanıtması söz konusu olmuştur. 28 Mayıs 2014 tarihinde, 3 aylık sürenin sonunda ise Komisyon, girişim ile ilgili cevabını paylaşmıştır.⁴⁶

Komisyon'un raporuna göre, girişimle ilgili 3 önemli yasal düzenleme yapılması öngörülmektedir. Bunlardan ilki finansal düzenlemedir. Bu başlık altında kök hücrelerin yok edilmesi ile ilgili harcamalara destek verilmemesi hedeflenmektedir. İkincisi araştırma desteğine yönelik alınan bir karar olmakta birlikte, aynı zamanda Horizon 2020 AB projesinde de önem verilen konular arasında yer almaktadır. Bu başlık altında embriyoların ve kök hücrelerin yok edilmesine yönelik yapılacak araştırma çalışmalarının desteklenmemesi amaçlanmaktadır. Son düzenleme ise kalkınmada

⁴⁶ Annexes to the Communication from the Commission on the European Citizens' Initiative "One Of Us", Brussels, 28.5.2014, COM(2014) 355 final.

işbirliği olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda AB'nin sağlık hizmetleri ve kök hücre konusunda yapılacak çalışmalarda destekleyici olması öngörülmektedir. Raporunda kök hücre çalışmalarının, yeni nesillerin sağlığına nasıl önemli katkısı olacağına da altı çizilmekte ve konu ile ilgili farklı alanlarda yapılan çalışmaların önemi vurgulanmaktadır. Ayrıca Horizon 2020 Projesinde de konuya yönelik yapılan çalışmalar hakkında detaylı bilgi verildiği görülmektedir. Bu durumda raporun, kök hücrelerle ilgili yapılan faaliyetlerin önemine, hem üye devletler düzeyinde, hem Birlik düzeyinde, hem de global düzeyde nasıl vurgu yapıldığının altını çizdiği anlaşılmaktadır. 2014-2020 yılları arasında kök hücre çalışmalarına ayrılması planlanan bütçenin de açıklandığı raporun, girişimin konusuna oldukça önem verdiğini söylemek mümkün olmaktadır.⁴⁷

Kök hücre araştırmalarının daha önce de AB'nin desteklediği alanlar arasında yer aldığı bilinmekle birlikte; Komisyon raporunda, konu ile ilgili Horizon 2020 çerçevesinde Aralık 2013 tarihinde olağan yasama prosedürü çerçevesinde antlaşma maddeleriyle uyumlu bir şekilde karar alma sürecine gidildiğini belirtmektedir. Zaten AB'nin kök hücre araştırmalarını destekleyen bir araştırma süreci olduğunu ifade eden Komisyon, konu ile ilgili finansal düzenlemelerde bir değişiklik yapma gereği duymamıştır. Horizon 2020 projesi kapsamında yürütülen çalışmaların, hem antlaşmalara hem de Avrupa Birliği Temel Haklar Bildirgesi'ne uygun olduğu açıklanmıştır. Horizon 2020 projesinin konu ile ilgili araştırmalarını 31 Aralık 2017 tarihinde tamamlayacağı öngörülmüş ve çalışmaların sonucu bağlamında bir karar alınması düşünülmüştür.⁴⁸

Sonuç olarak, girişimin yasa tasarısı olarak sunulması hem Komisyon hem de Avrupa Parlamentosu tarafından kabul edilmiş, ancak zaten hali hazırda var olan bir çalışmayla örtüşmesinden dolayı, bu projenin sonuçlarının gözlenmesi gerektiği ifade edilmiştir.

3.2.3. Stop Vivisection

Hayvanlar üzerinde deneylerin durdurulması konusunda 22 Haziran 2012 tarihinde başlatılan girişim, üçüncü ve son 1 milyon imzayı geçen girişim olarak karşımıza çıkmaktadır. Yaşanan aksaklıklardan dolayı imzada kalma süresinin uzatılması ile 01 Kasım

⁴⁷ Communication from the Commission on the European Citizens' Initiative "One Of Us", Brussels, 28.5.2014 COM(2014) 355 final, s. 2-3.

⁴⁸ Communication from the Commission on the European Citizens' Initiative "One Of Us", s. 6-19.

2013 tarihinde imza toplama süreci sona eren bu girişim için toplamda 1.173.130 imza elde edilmiştir. En çok imzanın toplandığı ülke 690 bin ile İtalya olurken, Almanya 164 bin imza ile ikinci sırada yer almaktadır. Hayvanlar üzerinde yapılan deneylerin durdurulmasına yönelik bu girişimin Belçika ve Hırvatistan'dan hiç imza almadığı ve diğer iki girişimle kıyaslandığında daha az imza topladığı görülmektedir. Finlandiya, Fransa, Almanya, Macaristan, İtalya, Polonya, Slovakya, Slovenya ve İspanya olmak üzere 9 farklı ülkeden, 1 milyondan fazla imza toplandığı için, girişimin başarılı olduğunu söylemek mümkün olmaktadır.

Girişime süreç boyunca yapılan destek ve katkılar, girişimin toplamda 23.651 Euro'luk bir bütçeye ulaşmasına, ancak başarılı girişimlerden en az bütçe ile süreci yöneten girişim olmasına yol açmıştır. Vatandaşlar Komitesi'nin girişimin kaydını 03 Mart 2015 tarihinde tamamladığı görülmektedir. 11 Mayıs 2014 tarihinde Vatandaşlar Komitesi'nin girişimi Avrupa Parlamentosu'nda tanıttığı, ancak ilk defa konu ile ilgili uzmanların da Parlamento'daki bu sunuma çağırıldığı bilinmektedir. 03 Haziran 2015 tarihinde, 3 aylık sürenin sonunda ise Komisyon, girişim ile ilgili raporunu açıklamıştır.⁴⁹

Girişim; AB'nin 22 Eylül 2010 tarihinde yürürlüğe soktuğu, bilimsel deneylerde kullanılan hayvanların korunmasını amaçlayan yönetmeliğin yürürlükten kaldırılmasını, hayvanlar üzerinde yapılan tüm deneylerin yasaklanmasını hedeflemektedir.⁵⁰ Avrupa Birliği, hayvanlar üzerine yapılan deneylerin bilimsel olarak kontrol edilmesine ve hayvan haklarının korunmasına yönelik birçok düzenleme yaptığını açıklamıştır. Ancak girişimin önerdiği üzere hayvanlar üzerinde deneylerin yapılmasının durdurulmasının doğru bulunmadığı sonucuna varılmıştır. 2010 yılında yürürlüğe giren yasal düzenlemenin hayvanların kobay olarak kullanılmasını zaten sınırlandırdığı ve hayvanlar üzerinde yapılan deneylerin tamamen durdurulmasının mümkün olmadığı ifade edilmiştir. Hayvanların kullanımının yasaklanmasının öngörülemez bazı sonuçlara yol açabileceği belirtilmiş ve bu tip araştırmaların AB dışındaki ülkelere kayma ihtimali üzerinde durulmuştur.⁵¹

⁴⁹ Annex 1 to the Communication from the Commission on the European Citizens' Initiative "Stop Vivisection", Brussels, 3.6.2015, C(2015) 3773 final, s. 2-4.

⁵⁰ Dehousse, s. 17-18.

⁵¹ Communication from the Commission on the European Citizens' Initiative "Stop Vivisection", Brussels, 3.6.2015, C(2015) 3773 final, s. 1-10.

Bu bağlamda, hayvanlar üzerinde deneylerin durdurulmasını amaçlayan vatandaşlar girişiminin, 1 milyon imza sınırını aşarak başarılı olduğu, ancak Komisyon'un gerekçeli açıklamalarıyla birlikte, girişime yönelik yasa teklifi verilmesini kabul etmediği görülmektedir.

4. Eksiklikler, Tartışmalı Konular ve Öneriler

Avrupa Vatandaşları Girişimi sürecinin Nisan 2012'den beri fiilen işlemlerine rağmen, yapılan değerlendirmeler hala aksayan ve tartışmalı yönlerinin olduğunu göstermektedir. Konu ile ilgili daha önce yapılan araştırmalar incelendiğinde, hep demokrasi boyutunun ön plana çıkarıldığı, sürecin işleyişinin vatandaşları Birliğe yaklaştırmak adına ne kadar önemli olduğunun vurgulandığı, ancak hiçbir çalışmada sürecin sonuçlarından ve verimliliğinden bahsedilmediği fark edilmiştir. Başarılı olduğu düşünülen girişimler analiz edildiğinde aslında sürecin aksak yönlerinin de olduğu anlaşılmıştır. Bu çalışmanın, yapılan değerlendirme, eleştiri ve önerilerle, konunun eksik görülen yönlerini aydınlatmaya çalışacağı düşünülmektedir. Buna göre, araştırma ve analiz sürecinde karşılaşılan tartışmalı noktalara değinmek yerinde olacaktır.

- Avrupa Vatandaşları Girişimi olarak imzaya açılan konuların yasa olarak uygulanabilirliği nedir?

Avrupa Vatandaşları Girişimi sistemine başvurulabilecek durumlar, yönetmelikte açıkça belirtilmiştir. Yasa tasarısı önerisi konusunda ancak Komisyon'un yetkili olduğu politika alanlarında girişim başlatılabilmesi mümkün olmaktadır. Konuların ülkelerin sorumluluk alanına mı girdiği yoksa Birlik politikası kapsamında mı ele alındığının iyi değerlendirilmesi gerekmektedir. Konunun yasalaşmasından ziyade, belli bir konuda şikâyet edilmesi amaçlandığında ise, girişime başvurmak yerine Avrupa Birliği Ombudsmanına gitmek daha doğru bir çözüm olmaktadır. Ayrıca, girişime konu olan başlıklar incelendiğinde, aslında çoğunun hiç değerlendirilmeyen konular olmadığı da dikkat çekmektedir. Birçok konu ile ilgili hem yerel düzeyde hem de Birlik düzeyinde zaten çalışmaların yapıldığı anlaşılmaktadır. 1 milyon imza sınırını geçen girişimlerde de daha önceden belli çalışmaların olduğu görülmektedir. Bu durumda, girişimlerin daha önce hiç değinilmemiş alanlardan ziyade, vatandaşların düzeltilmesini istediği, eksiklik gördüğü alanlardan gündeme getirildiğini söylemek mümkün olmaktadır.

- İmza toplama şeklinin kolaylığı, imza sayısının artmasına yardımcı olur mu?

Gerekli ön koşulları yerine getiren girişimlerin imza sürecine girmesi söz konusu olmaktadır. En az 7 üye ülkeden 1 milyon vatandaşın imzasının toplanması gerekmektedir. Girişimlerin web sayfalarında imza onay kısmına gelindiğinde, imzalayacak kişilerin uyruğu, kimlik numaraları ya da pasaport numaraları, ikamet adresleri, doğum tarihleri gibi bilgiler istenmektedir. Kağıt üzerinde atılacak imzalarda da yine aynı bilgiler istenmektedir. Ancak, bazı bilgilerin ülkeden ülkeye değiştiği görülmektedir. Bir kişinin Avrupa vatandaşı olmasına rağmen, uyruğu olan ülkeden farklı bir AB ülkesinde ikamet ettiği durumlarda ikametgâhı yoksa imza veremeyeceği sonucu çıkmaktadır. Ayrıca online olarak imza atamayacak olan, teknolojiyle arası olmayan kişiler olduğunun da varsayılması ve girişimin konusunun yüz yüze anlatılması seçeneğinin de güçlendirilmesi gerektiği düşünülmektedir. İmza esnasında kimlik numarası ve ikamet adresi gibi özel nitelikteki bilgilerin paylaşılmasına sıcak bakmayan kişilerin olduğu da unutulmamalıdır. Girişimi başlatan Vatandaşlar Komitesinin verilerin güvenliğini sağlamakla yükümlü olduğu bilinmektedir ancak bu güvenliğin nasıl sağlandığı konusunda da gerekli açıklamaların web sayfalarından duyurulması önem arz etmektedir. Tüm bu sebeplerden dolayı, girişimlerin daha fazla kişiye ulaşması isteniyorsa, öncelikle imza sürecinin tek tipleştirilmesi, sadeleştirilmesi, kolaylaştırılması ve bilgilerin güvenliğinin sağlanması gerekmektedir.

- Avrupa Vatandaşları Girişiminin yayınlandığı dil sayısı imza toplamada ne kadar etkilidir?

Yönetmelik kapsamında, Avrupa Vatandaşları Girişiminin en az bir AB resmi dilinde yayınlanması şartı olduğu bilinmektedir. Tüm girişimlerin en azından İngilizce olarak yayınladığı görülmekle birlikte, büyük bir çoğunluğunun neredeyse tüm AB resmi dillerine çevrildiği anlaşılmaktadır. Girişim ne kadar çok dile çevrilirse, ulaşılabilirliği ve anlaşılabilirliği de o kadar artacak ve farkındalığın artması da 1 milyon imza sınırını geçmeye yardımcı olacaktır.

- Avrupa Vatandaşları Girişimi esnasında yürütülen reklam-tanıtım süreçleri imza toplama konusunda ne kadar etkili olmaktadır?

Avrupa Vatandaşları Girişimleri incelendiğinde, Avrupa Birliği'nin resmi sitesinde sadece girişimlerin sayfalarına girildiğinde gerekli bilgilere ulaşılabilirliği görülmektedir. Yani ancak girişimlerin varlığından haberdar olan kişiler girişimlere imza vererek katılabilmektedirler. Oysa demokrasi açığı sorununu bu yolla

azaltmayı amaçlayan Birliğin, girişimleri vatandaşlarına daha görünür kılması gerektiği düşünülmektedir. Ancak girişimler genellikle Vatandaşlar Komitesi üyelerinin çabalarıyla duyurulmaktan öteye gidememektedir. Küresel sorunları kapsayan girişimler olduğu takdirde kamuoyunun ilgisi daha fazla çekilebilmekte, ancak yerel düzeydeki bir konunun Birlik düzeyinde ilgi görmesi zorlaşmaktadır. İmza atan kişilerin, online imza süreci tamamlandığında sosyal medyada paylaşabilmeleri için bir link gönderilmekte, böylece girişimi imzalayan kişilerin çevrelerini konudan haberdar etmesi planlanmaktadır. Ayrıca özellikle konuyla ilgili şikayeti bulunan ülkelerde tanıtımların daha fazla yapılması imza sayısını artırıcı bir özellik olmaktadır. Bunun da en önemli örneklerinden birini, temiz su hakkına ulaşım ve suyun özelleştirilmesine karşı yapılan girişimin en fazla imzayı Almanya'da alması şeklinde göstermek mümkündür. Suyun en pahalı olduğu Avrupa ülkelerinden biri olan Almanya, girişime rekor katılım gerçekleştirmiştir. Bu durumda, planlı ve mantıklı yürütülen tanıtım çalışmaları ile girişimler için istenen miktardan çok daha fazla imza toplanması mümkün olabilmektedir.

- İmzaların geçerliliği aşamasında yerel otoritelere ihtiyaç var mıdır?

Yönetmelikte imzaların geçerliliğinin belirlenmesi görevi her ülkenin kendi yerel otoritelere bırakılmıştır. Aslında AB ülkelerinde Schengen ve Europol sisteminden kaynaklı bir kimlik tanımlama altyapısı mevcuttur. Bu durumda imza verenlerin gerçek kişi olduklarının onaylanması sürecinde yerel otoritelerin işin içine dâhil edilmesinin süreci uzattığı düşünülebilmektedir. Ancak Schengen ve Europol'de tutulan kimlik bilgilerinin gizli olması ve girişimin imzalanması aşamasında çoğunlukla ikametgâh bilgilerinin isteniyor olması, durumun yerel otoritelerin onayından geçmesinin gerekliliğini açıklar niteliktedir.

- Avrupa Vatandaşları Girişimi sisteminin şeffaflığı sağlıyor mu?

Avrupa Vatandaşları Girişimi sürecinde web sayfaları incelendiğinde gereken tüm bilgilere ulaşılabildiği görülmektedir. Girişimin aldığı desteklerin miktarının, desteği veren sponsorların kim olduğunun, imza sayılarının ülkelere göre dağılımının, girişimin konusunun hangi antlaşma maddelerine dayandığının açıkça belirtildiği anlaşılmaktadır. Ayrıca Komisyon'un ve Avrupa Parlamentosu'nun yaptığı açıklamalara, konunun kabul ya da reddedilmesindeki yasal ve politik gerekçelere de rahatlıkla ulaşılabildiğini söylemek mümkündür.

- 1 milyon imzanın toplandığı başarılı sayılan girişimlerde Komisyon'un yasa tasarısı oluşturma sürecinin geciktiği durumlar, vatandaşların imza sürecine katılımında güven azalmasına sebep olur mu?

Girişimlerin 1 milyon imza sınırını geçmesi halinde bile yasa tasarısı olarak sunulması sürecinin uzaması, vatandaşların imzalanırsa da bir sonuç alınamıyor şeklinde düşünmesine imkân tanıyabilmektedir. Ancak, vatandaşların girişimlere yönelik güven sorunu yaşayabileceği durumlar aslında sadece bununla sınırlı değildir. Özellikle başarılı olan girişimlerin imza toplama sürecinde yaşanan teknik aksaklıklardan dolayı, yönetmelikte açıkça belirtilen 1 yıllık imza toplama süresinin Komisyon tarafından 5 ay kadar uzatılması konusu tartışmalara yol açmaktadır. Başarılı olan 3 girişimde de aynı uzatma sürecinin yaşanması, imza sayısı 1 yılın sonunda yetersiz kalan girişimlerde de bu uzatmanın gerçekleştirilmesi halinde yeterli sayıya ulaşıp ulaşılamayacağı sorusunu akıllara getirmektedir. Ayrıca başarılı olan girişimlerin uzatılmadan önce, normal süreleri sonunda kaç imza toplamış olduklarının açıklanmamış olması da ilginç bir noktadır. 3 başarılı girişimin de Avrupa Vatandaşları Girişimi süreci hayata geçer geçmez 2012 yılında başlatılmış olması ve bundan sonraki 5 yıllık zaman diliminde 1 milyon imzayı geçen hiçbir girişime rastlanmaması, hem sürecin etkinliğinin hem de Birliğin demokrasi açığı sorununu azaltmaya çalışma niyetinin sorgulanması gerektiğini düşündürmektedir.

5. Sonuç

Lizbon Antlaşması ile ortaya çıkan Avrupa Vatandaşları Girişiminin, vatandaşları Birliğin kurumlarıyla yakınlaştırıp karar alma mekanizmasına dâhil etmeye çalışması sebebiyle hayata geçirilen önemli yeniliklerden biri olduğu düşünülmektedir. Yasa tasarısı hazırlama yetkisinin Komisyon'da, yasal düzenlemelere yönelik karar alma yetkisinin ise Avrupa Parlamentosu ve AB Bakanlar Konseyi'nde bulunduğu düşünüldüğünde, vatandaşlara verilen bu hakkın demokrasi açısından ne kadar önemli olduğu anlaşılmaktadır.

Ancak demokrasi açığı sorunun azaltılmasına yönelik ortaya çıkarılan bu girişimlerin başarılı olup olmadıkları tartışma konusu olmaktadır. En az 7 farklı ülkeden 1 milyon imza alarak kabul edilen girişim için Komisyon görüşü olumlu olduğu takdirde, normal bir yasama süreci başlamaktadır. Kabul edilen girişimler hakkında yasa

tasarısı hazırlayan Komisyon, bunu Avrupa Parlamentosu ve AB Bakanlar Konseyi'ne sunmaktadır. Tasarısının iki kurumdan da onay alması halinde Avrupa Vatandaşları Girişiminin yaklaşık 2 yıl içerisinde yasaya dönüşmesi mümkün olmaktadır. Avrupa Vatandaşları Girişimi tarihinde, 1 milyon imza sınırını tüm koşulları sağlayarak geçen sadece 3 adet girişim bulunmaktadır. Bu girişimlerden birinin Komisyon tarafından politik ve yasal gerekçeleri açıklanarak yasa tasarısı olarak sunulmasının reddedildiği görülmektedir. Diğer bir girişim, konu ile ilgili benzer bir süreç işlemesi dolayısıyla onun sonucunun beklenmesi adına bekletilmektedir. Ancak başarılı ilk girişim olan temiz su hakkına yönelik olan girişimin, Komisyon tarafından olumlu raporlanmasına rağmen, herhangi bir harekette bulunulmaması tartışma konusu olmaktadır. Daha önce de belirtildiği üzere, Komisyon'un faaliyette bulunmaması halinde konunun Avrupa Birliği Adalet Divanı'na götürülmesi söz konusu olabilecektir, ancak girişimi yöneten Vatandaşlar Komitesinde henüz böyle bir hareket görülmemektedir. Yaşanan bu gelişmeler, henüz yasalaşan bir Avrupa Vatandaşları Girişiminin olmadığını göstermekte, bu durum da demokrasi açığını azaltmak üzere geliştirilen hareketin etkinliği ve verimliliğinin sorgulanmasına yol açmaktadır.

Bu doğrultuda, çalışma başladığında Birliğin işleyişine vatandaşların ne derece katıldıkları ve girişimlerin demokrasi açığını azaltmada başarılı olup olmadığı sorularından yola çıkıldığı düşünüldüğünde, sonuçların çok verimli olduğunu söylemek mümkün olmamaktadır. Avrupa Birliği Parlamentosu'na seçilecek milletvekillerinin belirlenmesinin yanı sıra üye ülke vatandaşlarının etkin olarak politika süreçlerine dâhil edilmesine yönelik arayışların bir sonucu olan Avrupa Vatandaşları Girişiminin, aslında düzgün işleyen bir süreç olmasına rağmen sonuca bağlamada yetersiz kaldığı görülmektedir. Komisyon'un başarılı olan her girişimi yasa teklifi haline getirmeyeceği belirtilmiş olmakla birlikte, yine de Avrupa Vatandaşları Girişiminin, vatandaşların demokratik haklarını kullanması ve taleplerini duyuracakları bir ortam oluşturması dolayısıyla önemli bir platform olduğu düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

(2015), "Guide to the European Citizens' Initiative", *European Commission*, ss. 1-32.

“Can your Idea be a Citizens' Initiative?”, <http://ec.europa.eu/citizens-initiative/public/competences#treaties>, (06.01.2017).

“Certification of your Online Collection System”, The European Citizens' Initiative, <http://ec.europa.eu/citizens-initiative/public/how-it-works/certification>, (02.02.2017).

“Citizen Involvement”, <http://www.europarl.europa.eu/aboutparliament/en/20150201PVL00004/Legislative-powers>, (29.12.2016).

“Commission's Answer and Follow-up”, <http://ec.europa.eu/citizens-initiative/public/initiatives/successful/details/follow-up/2012/000003/en>, (27.02.2017).

“European Parliament resolution of 8 September 2015 on the follow-up to the European Citizens' Initiative Right2Water”, 2014/2239(INI), <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//NONSGML+TA+P8-TA-2015-0294+0+DOC+PDF+V0//EN>, (27.02.2017).

“Examination, Public Hearing in the European Parliament and Answer by the Commission”, The European Citizens' Initiative, <http://ec.europa.eu/citizens-initiative/public/how-it-works/answer>, (02.02.2017).

“Lizbon Antlaşması, ABA, Madde 11 (4)”, <http://www.ab.gov.tr/files/pub/antlasmalar.pdf>, (08.01.2017).

“Lizbon Antlaşması, ABİİA, Madde 24 (1), Madde 11 (4)”, <http://www.ab.gov.tr/files/pub/antlasmalar.pdf>, (08.01.2017).

“Lizbon Antlaşması, ABİİA, Madde 263”, <http://www.ab.gov.tr/files/pub/antlasmalar.pdf>, (09.02.2017).

“Minimum Number of Signatories per Member State”, <http://ec.europa.eu/citizens-initiative/public/signatories>, (06.01.2017).

“Open Initiatives”, The European Citizens' Initiative, <http://ec.europa.eu/citizens-initiative/public/initiatives/open>, (06.02.2017).

“Preparation and Setting up of a Citizens' Committee”, The European Citizens' Initiative, <http://ec.europa.eu/citizens-initiative/public/how-it-works/committee>, (02.02.2017).

“Registration of the Proposed Initiative on this Website”, The European Citizens' Initiative, <http://ec.europa.eu/citizens-initiative/public/how-it-works/registration>, (02.02.2017).

“Regulation (EU) No 211/2011 of the European Parliament and of the Council of 16 February 2011 on the citizens’ initiative”, (<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2011:065:0001:0022:EN:PDF>), (12.12.2016).

“Submission of the Initiative to the Commission”, The European Citizens’ Initiative, <http://ec.europa.eu/citizens-initiative/public/how-it-works/submission>, (02.02.2017).

“Successful Initiatives”, The European Citizens’ Initiative, <http://ec.europa.eu/citizens-initiative/public/initiatives/successful>, (06.02.2017).

“Verification of Statements of Support by the Competent National Authorities”, The European Citizens’ Initiative, <http://ec.europa.eu/citizens-initiative/public/how-it-works/verification>, (02.02.2017).

ALOISIO, Salvatore, Giorgio GRIMALDI, Umberto MORELLI ve Antonio PADOA-SCHIOPPA (2010), “The European Citizens’ Initiative: Challenges and Perspectives”, ss. 65-150. <http://ecas.issuelab.org/resources/19193/19193.pdf>, (14.12.2016),

Annex 1 to the Communication from the Commission on the European Citizens’ Initiative "Stop Vivisection", Brussels, 3.6.2015, C(2015) 3773 final.

Annex to the Communication from the Commission on the European Citizens’ Initiative "Water and Sanitation are a Human Right! Water is a Public Good, Not a Commodity!", Brussels, 19.3.2014, COM(2014) 177 final.

Annexes to the Communication from the Commission on the European Citizens’ Initiative "One Of Us", Brussels, 28.5.2014, COM(2014) 355 final.

CARAUSAN, Mihaela (2011), “The European Citizens’ Initiative Democracy in the European Union”, *The 6th Edition of the International Conference European Integration Realities and Perspectives*, ss. 19-26.

Communication from the Commission on the European Citizens’ Initiative "Water and Sanitation are a Human Right! Water is a Public Good, Not a Commodity!", Brussels, 19.3.2014, COM(2014) 177 final.

Communication from the Commission on the European Citizens’ Initiative "Stop Vivisection", Brussels, 3.6.2015, C(2015) 3773 final.

Communication from the Commission on the European Citizens' Initiative "One Of Us", Brussels, 28.5.2014 COM(2014) 355 final.

DE WITTE Bruno, Alexander H. TRECHSEL, Dragana DAMJANOVIC, Elin HELLQUIST, Josef HIEN ve Paolo PONZANO (2010), "Legislating after Lisbon New Opportunities for the European Parliament", Robert Schuman Centre for Advanced Studies, *European Union Democracy Observatory*, ss. 1-44.

DEHOUSSE, Franklin (2013), "The European Citizens' Initiative: Next Big Thing or New False Good Idea?", Egmont Paper 59, *Academia Press*, ss. 1-31.

Fighting for Water Democracy Following the Right2water European Citizen's Initiative", 12 January 2017, <http://www.right2water.eu/news/fighting-water-democracy-following-right2water-european-citizen%E2%80%99s-initiative>, (03.03.2017).

GLOGOWSKI, Pawel ve Andreas MAURER (2013), "The European Citizens' Initiative - Chances, Constraints and Limits", *Institute for Advanced Studies*, Vienna, ss. 1-29.

Lizbon Antlaşması, A v BA, Madde 10, <http://www.ab.gov.tr/files/pub/antlasmalar.pdf>, (08.01.2017).

MAYORAL, Juan (2011), "Democratic Improvements in the European Union under the Lisbon Treaty Institutional Changes Regarding Democratic Government in the EU", *European Union Democracy Observatory*, ss. 1-10.

Opinion of the European Economic and Social Committee on the Communication from the Commission on the European Citizens' Initiative "Water and sanitation are a human right! Water is a public good, not a commodity!", COM(2014) 177 final.

SAURON, Jean-Luc (2011), "The European Citizens' Initiative: Not such a Good Idea?", *Fondation Robert Schuman/European Issue*, No. 192 / 31, ss. 1-8.

SIFFT, Stefanie, Matthias GAUGER ve Anneke HUDALLA (2011), "The European Citizens' Initiative", *The Greens/EFA in the European Parliament*, ss. 1-15.